

*Глиняна Катерина Михайлівна,
к.ю.н, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

У цивільному праві особи віком від 14 до 18 років визнаються деліктоздатними (здатними самотійно і на загальних підставах відповідати за завдану ними шкоду). Отже, на підставі і в силу закону неповнолітня особа у віці від 14 до 18 років відповідає за завдану нею шкоду самотійно на загальних підставах (ч. 1 ст. 1179 Цивільного кодексу України). Як й у попередньому випадку, для притягнення неповнолітніх до відповідальності за заподіяну шкоду необхідно встановити наявність спричинення шкоди: що така шкода була завдана саме протиправною поведінкою повнолітнього, що між заподіяною шкодою і протиправною поведінкою неповнолітнього є причинний зв'язок, а також має місце провина неповнолітнього.

Однак, не завжди неповнолітні заподіювачі володіють майном і мають дохід, на які може бути звернено стягнення з відшкодування завданої шкоди. Тому ч. 2 ст. 1179 Цивільного кодексу України передбачає, що у випадку відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) чи піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоду було заподіяно не з їхньої вини. «Не заперечуючи необхідності самотійної відповідальності неповнолітнього заподіювача шкоди, – писала А. Казанцева, – вважаю, що цей державно – правовий засіб повинен «лікувати» не тільки соціальне захворювання, але й впливати на фактори, що стали його причиною. Тому справедливим видається одночасне притягнення до цивільної відповідальності як неповнолітнього заподіювача шкоди, так і його батьків» [1]. З цим варто погодитись, адже фактично кожен із них (батьки, 12-літній) притягується до відповідальності за власні дії (бездіяльність), результатом яких і стало заподіяння шкоди третій особі. Заподіяння дитиною шкоди є реальністю, яку могли і повинні були передбачити і попередити батьки. І, безперечно, заподіяна шкода – результат невиконання юридичного обов'язку або ж зловживання правом, тобто недотримання норм права, суб'єктивних прав і правопорядку.

Характерною ознакою відносин майнової відповідальності за шкоду, заподіяну неповнолітніми, зазначає Я. Шевченко, є те, що вони виникають не тільки між державою і заподіювачем шкоди – неповнолітнім, але й між державою та батьками останнього [2]. Тобто специфіка майнової відповідальності

неповнолітніх пов'язана з особливостями суб'єкта відповідальності, якою є особа, що не досягла 18 – річного віку, і знаходить свій прояв у механізмі та структурі відповідальності – в поєднанні з відповідальністю батьків. Крім того, виконання обов'язку з відшкодування шкоди стимулює батьків і неповнолітніх до різної за змістом і навіть формою поведінки: батьків – до дії, неповнолітніх – бездіяльності. Однак, відмінність порушених вимог закону ще не означає, що суттєво відрізняються за змістом правоохоронні правовідносини відповідальності, які виникають із наслідків цих порушень. Оскільки результат один – шкода, завдана неповнолітнім, відшкодування якої є мірою відповідальності як для самих неповнолітніх, так і для їхніх батьків, слід підкреслити, що застосування такої міри пов'язує можливість настання невігідних наслідків для батьків не тільки з поведінкою неповнолітніх – завданням шкоди, але й з їхньою власною протиправною поведінкою. Цікаво, що відповідальність батьків за шкоду настає з окремих, інших, аніж для неповнолітніх, підстав. Батьки безпосередніми заподіювачами шкоди не виступають, тому їхня відповідальність за зовнішніми ознаками нагадує інші види відповідальності за дії третіх осіб. Проте, відповідальність батьків носить дещо інший характер, бо настає за власне правопорушення, яке створює умови для іншого – правопорушення неповнолітнього. Таким чином, до заходів забезпечення виконання зобов'язань відповідальність батьків не може бути віднесена. Вона хоча і пов'язана з відповідальністю неповнолітніх, але базується на самостійних підставах.

Як уже зазначалося, безпосередньо батьки шкоди потерпілому не завдають, отже, в зобов'язальні відносини з ним з приводу заподіяння шкоди не вступають. Їхній обов'язок відшкодувати шкоду виникає не тому, що вони її заподіяли, а тому, що не виконали свого правового обов'язку з виховання дітей та нагляду за ними, а це сприяло скоєнню неповнолітніми правопорушення. Батьки не є співучасниками скоєння правопорушення, але тим не менш, несуть майнову відповідальність за шкоду, завдану їхніми дітьми. Особливості цієї відповідальності в тому і полягають, що хоча і виникає вона для обох суб'єктів на загальній основі цивільного делікту, вчиненого неповнолітнім, однак, за різними підставами і носить для батьків підпорядкований характер, повністю залежний від обґрунтованості настання відповідальності неповнолітніх та їхньої майнової спроможності. Отже, не зважаючи на те, що майнова відповідальність батьків і базується на самостійних підставах, проте, окремо виникнути не може.

Таким чином, батьки, відшкодовуючи шкоду, завдану їхніми неповнолітніми дітьми, притягуються до цивільно – правової відповідальності та караються за провинне невиконання обов'язку з виховання та нагляду за дітьми. Особливість цього покарання полягає у тому, що воно не носить штрафного характеру, а виражається у відшкодуванні шкоди, яка є наслідком неправомірних вчи-

нків дітей. Така відповідальність батьків носить характер субсидіарної (субсидіарна відповідальність – додаткова відповідальність, коли поряд з боржником, у якого недостатньо коштів, на які може бути звернено стягнення, відповідальність несуть інші особи). Тобто потерпілий спочатку пред'являє вимогу щодо відшкодування завданої шкоди основному боржникові – неповнолітній особі, яка завдала шкоди, а у разі незадоволення вимог повністю або частково – до батьків (усиновлювачів), піклувальника неповнолітнього. Проте, в деяких випадках батьки притягуються до відповідальності у справі як співвідповідачі не тільки на прохання позивача, але й за ініціативи суду.

Література:

1. Казанцева А. Обязанности и права родителей (замещающих их лиц) по воспитанию детей и ответственность за их нарушение. – Томск. – 1987. – С. 95.
2. Шевченко Я. Специфика гражданской ответственности несовершеннолетних // Сов. госуд. и право. – 1974. – № 5. – С. 126.

Журило Сергій Сергійович,

к.ю.н., доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО «СТАНДАРТУ»

Для побудови правової держави необхідним є наділення громадян широким комплексом прав і свобод, фундаментом перспективи яких є обсяг прав та свобод дитини – системи можливостей для цілісного розвитку дитини в умовах середовища, враховуючи незрілість дитини (за міжнародно – правовими актами зрілою визнається людина, яка досягла 18-ти років).

Важливу роль в цьому відіграє Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка є новим форматом відносин, спрямованим на створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі Україна – ЄС і поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку Євросоюзу. Імплементация положень європейського законодавства є вкрай важливою в контексті проведення реформ, оскільки положення угоди можуть та повинні слугувати основою для нової моделі соціально – економічного розвитку України.

Статтю 14 Угоди передбачено співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки, яке повинно відбуватися на основі принципу поваги до прав люди-